

SAMET AĞAOĞLU • Siyasî Günlük

İletişim Yayınları 157 • Anı Dizisi 7
ISBN-13: 978-975-470-202-6
© 1992 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1-4. Baskı 1992-2013, İstanbul
5. Baskı 2020, İstanbul

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI 5. Menderes Hükümeti'nin Bakanlar Kurulu'nda
Samet Ağaoglu (sol başta)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Canan Güzel

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SAMET AĞAOĞLU

Siyasî Günlük

Demokrat Parti'nin KuruluŖu

YAYINA HAZIRLAYAN

Cemil Koçak

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	7
Önsözler.....	21
Birinci Önsöz.....	22
Demokrat Parti'ye Girişten Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi'ne Kadar Geçen Dönem.....	36
Birinci Büyük Kongre'den 12 Temmuz Beyânnamesi'ne Kadar.....	50
Günlük	52
Belgeler	407

SUNUŞ

Samet Ağaoğlu aramızdan ayrılılı on yıl oluyor. Onu, Demokrat Parti'nin gerek muhalefet ve gerekse iktidar yıllarında, sâdece önde gelen bir politikacı olarak değil, ama edebî yönünün yanında, siyâsî edebiyâtımızda haklı bir ün yapan birkaç önemli yapıtı ile de tanıyoruz. Bunlar arasında *Âşinâ Yüzler* ile *Babamın Arkadaşları* ilk akla gelenlerdir. Bir anlamda siyâsî gözlemler sayılabilecek bu yapıtları Ağaoğlu'ndan geride kalan anılar olarak değerlendirebiliriz. Ancak siyâsî anı deyip de geçmemek gerekir. Çünkü bu eserler, aynı zamanda, Ağaoğlu'nun edebî kaleminden çıkmıştır ve yalnızca siyâsî târihimiz açısından önemli birer anı eseri değil, ama aynı zamanda siyâsî anı ile edebî üslûbun hangi güzel noktalarda buluşabileceğinin değerli örnekleridir.

Marmara'da Bir Ada Yassıda anılarıdır.

Arkadaşım Menderes, Demokrat Parti'nin muhalefet ve iktidar yıllarına âid anıdır.

Son olarak, *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri/Bir Soru* adlı kitabı, yalnızca bir anı kitabı değil, ama aynı zamanda da Demokrat Parti üzerine bir tahlil denemesidir.

Samet Ağaoğlu'nun yukarıda saydığım bu beş kitabı da dikkatle ve üzerinde ciddiyetle çalışılarak okunması gereken, ya-

kın dönem siyâsî târihimiz açısından son derece önemli ve değerli eserlerdir. Okuyucu, çok kez, yazarın siyâsî değerlendirmeleri, yorumları, tahlilleri ile edebî üslûbu arasında, zaman zaman da dikkatini hangisine teksif edeceğine, etmesi gerektiğine şaşırarak, gider gelir...

Son yıllarda Demokrat Parti'nin muhalefet ve iktidar dönemlerine ilişkin anılarını yazarların sayısında bir hayli artış oldu. Tam ve tüketici bir liste yapmak burada mümkün değil... Ancak Samet Ağaoğlu'nun ilk kez gün ışığına çıkan ve 1947-1950 yıllarını kapsayan siyâsî günlüğünün/anılarının önemini ve anlamını özellikle vurgulamak isterim. Sanırım bu günlük/anılar, diğerlerinin yanında ya da arasında farklı bir konuma sâhip...

Öncelikle belirtmek gerekir ki, siyâsî edebiyâtımızda günlükler fazlaca bir yer tutmaz. Âsım Us'un ve son yıllarda yayınlanan İsmet İnönü'nün kısa bir dönemi kapsayan günlükleri bir yana bırakılırsa, yakın dönem Cumhuriyet târihi ile ilgili siyâsî günlük sayısı yok denece kadar azdır. Dolayısıyla Samet Ağaoğlu'nun siyâsî günlüğü, bu bakımdan önemli bir istisnâ oluşturuyor. Ama günlüğün önemi, sâdece günlük olmasından ve sözünü ettiğim bu istisnâî durumdan kaynaklanmıyor. Çok daha ötesi var...

Ağaoğlu'nun günlüğü, sâdece hacim bakımından değil, fakat içerik bakımından da hayli zengin... Okuyucu, ilerleyen sayfalarda, bu zenginliği hemen fark edecektir.

Samet Ağaoğlu, siyâsî günlüğüne, aradan yıllar geçtikten sonra, bâzı notlar da eklemiştir... Bu nedenle de, kanımca, metne sâdece günlük ya da anı demek mümkün değil... Ben metni, günlük/anı biçiminde tanımlamayı daha uygun buluyorum. Biçimsel yönden, farklı puntolar kullanarak, günlük ile sonradan kaleme alınmış notları birbirinden ayırmak daha kolay oldu. Bunun da okuyucuya kolaylık sağlayacağını sanıyorum. Bu sûretle okuyucu, zaman zaman, yazarın geçmişi nasıl değerlendirdiğini de ânında öğrenme fırsatına sâhip olacaktır.

Şimdi sıra günlüğün nasıl olup da gün ışığına çıkabildiğini anlatmaya geldi: Samet Ağaoğlu'nun oğlu Tektaş Ağaoğlu, geçen yıl, babasının evrakları arasında yaptığı araştırmada, bu

günlüğü/anıları bulmuş... Samet Ağaoğlu, siyâsî günlüğünü eski yazı ile küçük cep defterlerine not etmiş... Toplam 14 küçük cep defteri hâlen Tektaş Ağaoğlu'nda bulunuyor. Ama Samet Ağaoğlu, eski yazı notlarını yeni harflerle düzenleyip daktilo da etmiş... Yayına hazırladığım metin, Samet Ağaoğlu'nun bizzat kaleme aldığı bu metindir.

Ağaoğlu, birkaç yüz sayfa tutan günlüğünü/anılarını kaleme alırken ve düzenlerken, onları yayına hazır bir hâlde bırakmadığı için, mevcut metnin yayına hazırlanması bir zorunluluktur.

Önce metni baştan aşağı redakte ettim. İmlâ benim, üslûp ise Samet Ağaoğlu'nundur. Sâdece birkaç yerde cümle düşüklüklerini ya da ifâde bozukluklarını düzeltmek için müdahalede bulundum. Müdahalemin boyutu mâkûl sınırın dışına çıktığında ise, eklemelerimi büyük parantez [] içinde gösterdim. Bâzı yerlerde de üslûba ve cümle yapılarına fazlaca dokunmak için, gerektiğinde ifâde bozukluklarına ve cümle düşüklüklerine dahi dokunmamayı tercih ettim. Yazarın kaleminden çıkmış, daktilo edildikten sonra üzeri karalanmış bâzı cümle ve sözcükleri de parantez içinde () olduğu yerde belirttim. Ancak bunlar sayıca çok azdır.

Samet Ağaoğlu, belgeleri, yeri geldiğinde, metin içinde veriyordu. Okuyucuya kolaylık olması bakımından, belgeleri ayırarak, kitabın sonuna koymayı tercih ettim. Metin içinde ise, dipnotlarda, belgeye atıfta bulunmakla yetindim. Kısa belgeleri ise, metin içinde bıraktım.

Metin, genelde kronolojik sıra tâkip ediyor, ancak bâzı yerlerde, konu başlıkları ile bölünerek, bâzen ileri, bâzen de geri bir târihe atlıyordu. Metni bu tür konu ayrımlarından kurtarmanın ve tamâmen kronolojik bir sıraya sokmanın daha uygun olacağı kanısı ile, bölüm pörçük, sırasız ve zamansız kısımları da kronolojik olarak düzenledim. Bu sûretle, asıl metinde İktidarla Münâsebetler adı verilmiş bölümü parçalayarak, kronolojik sıra tâkip eden ana metne aktardım. Yazarın bu konudaki notlarına ise dokunmadım. Okuyucu, bu kısımların aslında nerede olduğunu bu şekilde anlayabilecek, ama metni benim sıraya koyduğum şekilde okuyacaktır.

Samet Ağaoğlu'nun günlüğüne/anılarına eklemek istediği bazı belgeler zâten metin içinde yer alıyordu. Fakat bazıları da eksikti. Bu aşamada önemli bir gelişme daha oldu: Tektaş Ağaoğlu, babasının evrâkı arasında yeni bazı önemli belgeler daha buldu. *Demokrat Parti Genel İdâre Kurulu'nun 2 Temmuz 1947'den 16 Mart 1948 Târihine Kadar Tutanakları ve Kararları İle Bunlarla İlgili Çeşitli Belgelerin Sûretleri* adını taşıyan ve siyah ve kalın iki ciltten oluşan bu yeni belgeler de bu sûretle yayına hazırladığım metne dâhil olabildi. Eksik bazı belgeler burada yer alıyor ve metni tamamlıyordu. Bu şekilde yazarın günlüğüne/anılarına dâhil olmasını arzu ettiği pek çok belge kitaba ilâve edilebildi. Ama bazı belgeler hâlâ bulunabilmiş değil... Bulunamayan ve eksik kalan belgeleri, yeri geldiğinde, metne atıfta bulunarak, dipnotlarda belirttim. Belki bu eksik belgeler de Samet Ağaoğlu'nun evrâkı arasında bir yerlerde hâlâ duruyordur ve günün birinde bulunup bugün okuyabildiğimiz bu metin gibi gün ışığına çıkar. Belki de kitabın daha sonraki basılarında yerini alır. Belki de onları bir daha hiçbir zaman göremeyeceğiz...

Yazarın işaret ettiği belgeleri mümkün olduğunca bulup yerlerine yerleştirdikten sonra, geriye bir dizi daha belge kalıyordu. *Demokrat Parti Genel İdâre Kurulu Zabıtları*, değer biçilemez bir târih hazinesiydi. Onları da öncelikle bir başka kitapta değerlendirmek mümkündü. Ancak kitabın belgelerle zenginleşmesi ve günlüğün/anıların belgelerle desteklenmesi açısından, geri kalan bu belgelerin de kitapta yer almaları gerektiğini düşündüm. Geri kalan belgeleri de, yeri geldiğinde, dipnotlarda atıfta bulunarak, metne ekledim.

Demokrat Parti Genel İdâre Kurulu Zabıtları, bu orijinal belgeler, ilk kez yayınlanıyor. Gereken yankıyı uyandıracağına inanıyorum.

Ben daha şimdiden, metni yayına hazırlarken, önümüzdeki yıllarda, Demokrat Parti üzerine çalışma yapacak olan araştırmacıların eserlerinde, Samet Ağaoğlu'nun günlüğünün/anılarının baş köşeyi alacağını görür gibiyim...

Türkiye Cumhuriyeti'nin iki büyük ve köklü partisinin,

Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti'nin, aralarında tam 45 yıl süren kavgaya, hattâ son 30 yıldır süren kan dâvâsına artık bir son vererek, Türkiye'nin politik iklimini ve üslubunu değiştirmeye koyuldukları tam da bu sırada, Samet Ağaoğlu'nun yazdıklarının, düşündüklerinin, yorumlarının ve tahlillerinin dikkatle okunacağını umuyorum. Farkında olalım ya da olmayalım, geçmiş, birçoğumuzun sandığından çok daha yakınımızda, koynumuzda yaşamaya devâm ediyor.

Samet Ağaoğlu, yukarıda isimlerini sıraladığım daha önceki eserlerinde bu notlarından yararlanmış, hattâ zaman zaman bu notları kullanmış da... Ama bu, çok istisnâî bir durum... Elimizdeki metnin, hele belgeleri de eklediğimizde, tamâmen orijinal ve içerik bakımından da son derece zengin, değerli ve önemli bilgiler taşıdığını göreceğiz.

Samet Ağaoğlu'nun günlüğünü/anılarını elimden geldiğince özenli ve dikkatli bir biçimde yayına hazırlamaya çalıştım. Hatâlarımın ve yanlışlarımın çok olmaması ve sâdece biçimsel kalması, en büyük dileğim... Pek tabii ki, eğer yazar, yaşadığı süre içinde bu notlarını kendisi yayınlama fırsatını bulsaydı, bugün karşımızda belki de tamâmen farklı bir metin bulacaktık. Hiç kuşkusuz, çok daha iyi işlenmiş bir metinle karşılaşacaktık. Olgun ve lezzetine zor doyulur bir edebî üslûb da buna eşlik edecekti. Ben kendi payıma, yaptığımın, Samet Ağaoğlu'nun yapacağını sâdece bir gölgesi olabileceğini biliyorum ve itirâf ediyorum. Yine de Ağaoğlu'nun kaleme aldığı bu metni gün ışığına çıkarmada küçük de olsa bir katkı olduğunu düşünerek, bundan kıvanç duyuyorum. Hattâ daha da ötesi var... Belki yazarın da hoşuna gidebilecek ve onun da beğenebileceği bir metindir bu... O takdirde ben bir başka nedenle de kıvanç duyacağım: Samet Bey'in rûhunu şâd edebildiğim için...

Metin içinde atıfta bulunularak, kitabın sonunda yer alan belgelerin sırası ve numaraları şöyledir:

Belgeler

1) Birinci Bölüm: Muhalefet Yılları (1 Temmuz 1946-14 Mayıs 1950)